

— Gronemeyerovy přetisky raných německých pramenů o Romech

Úvod

Protestantský teolog a sociolog Reimer Gronemeyer sestavil ve svém díle *Zigeuner im Spiegel früher Chroniken und Abhandlungen. Quellen vom 15. bis zum 18. Jhdt.* (Cikáni v zrcadle raných kronik a pojednání. Zdroje od 15. po 18. století) faksimile všech dostupných pramenů referujících o Cikánech v oblasti západní Evropy zhruba do 17. století (Gronemeyer 1987). Zpřístupnil vzácné písemné prameny a ulehčil tak práci romistům a historikům se zájmem o rané evropské dějiny Romů. Při výběru se soustředil na všechna díla, která byla citována v první vědecké publikaci o Romech *Historischer Versuch über die Zigeuner* (Historický pokus o Cikánech) Heinricha M. Grellmanna z roku 1787, ale zahrnul sem i předchozí souhrnné práce. Jakkoli je tento postup v zásadě opodstatněný, je třeba mít na paměti Grellmannův selektivní přístup při výběru svých zdrojů. Například téměř pomíjí dílo Jacoba Carla Christopha Rüdigerova *Von der Sprache und Herkunft der Zigeuner aus Indien* (O jazyce a původu Cikánů z Indie, Rüdiger 1782), významné minimálně s ohledem na lingvistiku a její význam při odhalení indického původu Romů. Z Rüdigerova díla Gronemeyer zmiňuje pouze drobnou poznámku, jinak z ní přebírá jazykové postřehy bez toho, aby svůj zdroj řádně citoval (Matras 1999).

Prameny, které se v Gronemeyerově knize objevují, pocházejí převážně z německy mluvících oblastí, a ve vztahu k Romům se tedy vztahují pouze na ty skupiny, jež na daném území žily (Sintové) anebo jím alespoň procházely (Manušové, Romaničelové, možná i Romové žijící ve Skandinávii, španělští Kale a další). Společným rysem všech těchto skupin je odklon od autonymu „Rom“, bez vzniku jiného společného označení.

V uvedené době byla česká kotlina pro kočující skupiny jen součástí většího středoevropského areálu a letopisy v prvních čtenějších záznamech místních kronikářů o Romech (viz např. Nečas 1997) se proto shodují s údaji o přítomnosti Romů zaznamenaných v dokumentech dále na západě. Přihlédnutí k dění v nejbližším zahraničí proto umožňuje komplexnější chápání raných dějin Romů v tomto regionu. Totéž platí i obráceně: Neoddělitelnou součástí historie německých Romů (hlavně Sintů) je i dění v přilehlých zemích. Příkladem budiž člá-

nek Jany Horváthové o „Meziválečném zastavení mezi Romy v českých zemích“ (Horváthová 2005), ze kterého vyplývá, že se osudy německých, českých a moravských Romů ještě donedávna netušeně úzce prolínaly.

Je dobré mít na paměti to, na co Gronemeyer trefně upozorňuje v úvodu své knihy: totiž že k těmto většinou německy psaným materiálům je nutné přistoupit z perspektivy historicko-kritické a snažit se je vždy vnímat z pohledu doby a regionu, ve kterých vznikly. Podotýkám, že žádný z nich tehdy nebyl natolik integrován do společné evropské kultury jako dnes. Posuny v interpretaci vzniklé odlišnými dobovými kontexty však mohou představovat mnohem větší „šum“ v přenosu informací než překlad do jiného jazyka. Obojí, dobový i jazykový překlad, závisí na úmyslu, kontextu a adresátovi, univerzální překlad neexistuje. Při pátrání po dané části dějin Romů je proto často nezbytné vrátit se přímo do cizojazyčného originálu. Pro tyto účely představuje Gronemeyerova kniha vděčnou výbavu knihovny. Za účelem předběžné orientace jsem se nicméně pokusil tyto nejstarší prameny shrnout a u významnějších z nich dát českému čtenáři částečně nahlédnout do jejich obsahu.

Začnu stručným přehledem obsahu knihy, poté shrnu nejvýznamnější rysy samotných pramenů a nakonec uvedu nejdůležitější informace z Gronemeyerem znovu uveřejněných pramenů. Zvláštní zřetel jsem věnoval Thomasiově monografii *Dissertatio philosophica de Cingaribus* (1652), při čemž však vycházím z jiného německého překladu než Gronemeyer.¹ Odkazy na stránky bez uvedení díla se vždy vztahují ke Gronemeyerově knize (Gronemeyer 1987).

Obsah a struktura Gronemeyerovy knihy

Předmluvu věnuje Gronemeyer stěžejnímu výchozímu bodu pro kritickou práci s dále uváděnými kronikami – totiž přístupu samotných kronikářů ke svým pramenům. Stereotypizace, omyly i vynechání důležitých informací, kterých se všichni dopouštějí, naznačuje, že se i raný historický diskurz velmi brzo odehrával jen na základě druhotných citací a opisech téhož fondu. Výsledné texty jsou si často až příliš podobné, formulace, volba slov a i pořadí svědčí o vzájemném ovlivňování. Autoři shrnujících prací, jako např. Fritsch (1660) či Thomasius (1652), dokonce nepřípustně posunují interpretaci starších pramenů. Např. Camerarius (1602 a dále) cituje Aventina (1522): „Po prošetření [záležitosti] jsem zjistil ...“, zatímco originální text zní: „Z důkazů jsem se dozvěděl ...“. Další příklad zásadního posunu najdeme např. u Muratoriho (1730), který vykládá Romům vystavené glejty jako povolení beztrestně

1 Jeho jsem měl k dispozici později.

loupit: „Měli ochranný glejt krále uherského, který byl i císařem, podle něhož je jim dovoleno během těchto sedmi let loupit, ať se dostanou kamkoli, a podle kterého je nelze soudně stíhat.“

Obzvláště důkladně proto analyzoval Gronemeyer především dva nejstarší prameny, již zmíněného Cornera (1435, s. 15-17) a Andrease z Řezna (1440, s. 18-25). Dospěl k závěru, že je nezbytné přiznat každé, byť i kratší, dějinné epoše samostatný světonázorový systém. Změny v něm mohou probíhat během života jediného autora. Například v době Andrease z Řezna se zřetelně posouvalo vnímání egyptského původu Romů. Ve vlastních rukopisných záznamech z let 1424 a 1426, zveřejněných přibližně roku 1440, uvádí tento kronikář v souvislosti s Egyptem jen to, že pouť Romů měla sloužit jako znamení a připomínka Ježíšova útěku do Egypta. V pozdějších pracích s vyšší měrou abstrakce a s odstupem od původního vlastního postřehu píše už nejen o egyptském původu Romů, ale tuto „informaci“ navíc prezentuje jako obecně uznávanou pravdu.

Gronemeyer vyvozuje, že ve vztahu k původu Romů musela v Evropě velmi brzo vzniknout živá a poměrně ustálená ústní tradice. Stereotypy se udržovaly dále po celou dobu soužití až do dnešního dne a ovlivnily veškerá další hodnocení Romů. Historicko-kritický pohled na dostupné prameny proto vyžaduje, aby byla raná fáze příchodu Romů do střední Evropy znovu důkladně prošetřena a přehodnocena.

Právě za tímto účelem Gronemeyer dále vyhledal a v předložené publikaci prezentuje prameny, na které se odvolávají zásadní akademické cikanologické práce 15.-18. století, mezi nejdůležitější analyzované autory pak patří hlavně Thomasius (1652), Fritsch (1660) a Grellmann (1787). Až na několik málo výjimek najdeme v Gronemeyerovi v maximálně autentické podobě veškeré primární zdroje, na něž tyto shrnující práce odkazují.

V knize jsou rozlišeny původní kroniky (kosmografie, 1. oddíl), obecná historická díla obsahující pasáže o Romech (2. oddíl), teologicko-filozofická díla se zmínkou o Romech (3. oddíl), právní díla a edikty se souvztažností k Romům (4. oddíl), varia (5. oddíl) a monografie věnované Romům (5. oddíl).

Citace historického pramene začíná pokaždé přesným bibliografickým údajem. Po něm následuje vlastní faksimile či opis textu, případně jeho přepis modernějším písmem, pokud je to nutné i překlad do němčiny. Poté bývá připojena stručná poznámka k autorovi a na konec následuje komentář, v němž Gronemeyer zasazuje daný text do kontextu doby jeho vzniku a ostatních dostupných pramenů a následně shrne pohled na Romy, tak, jak se v daném dokumentu objevuje.

Před užitečným jmenným rejstříkem se nachází Gronemeyerův doslov. Z něj vyplývá, že většina autorů pozdějších, shrnujících textů patřila mezi vrstvu nejlepších vzdělců své doby, navíc programově zastupující morálně náročnou generaci humanistů. Zmiňovaní autoři

byli aktivními propagátory osvícenství a participovali na duchovním pokroku své doby. Avšak právě s ohledem na „Cikány“ tato intelektuální elita, teology nevyjímaje, naprosto selhala – Gronemeyer v této souvislosti mluví o „slepém místě humanismu“. Neschopnost oprostit se od pocitu cizosti a dobového strachu ze zvědů (nejpozději u říšských ediktů okolo roku 1500) způsobila, že Romům byla až do doby Grellmannovy generace konce 18. století (v politické realizaci později, okolo působení Marie Terezie) odepřena jakákoli lidskost – jak vyplývá z dovětků typu „jsou-li ženami, tj. zaslouží-li si označení žena“ (Delrio, s. 83), „jazyk tomu nechci říkat“ (Vulcanius, s. 115), „žijí psím způsobem“ (Krantz, s. 25).

Dobová Evropa reagovala vůči všemu cizímu obecně v lepším případě misionářstvím, nezastavila se však ani před pogromy. V samotné Evropě takový přístup kromě Romů zažili i Židé, v nově objevovaných kontinentech pak místní obyvatelé. Autoři tehdejších textů byli duševními dětmi těchto „misi“ a dobové smýšlení nutně poznamenalo i jejich práce.

Přístup autorů k pramenům

Rané prameny nepostrádají implicitní intelektuální ambice, jejich autoři patřili k nejvzdělanějším lidem v dané době a regionu. Třebaže byli pečliví v jiných oblastech své práce, při zacházení s informacemi o Romech si často dovolili být benevolentní. Navzdory zřetelně vědeckým ambicím a často značně sofistikované argumentaci nepřispívaly práce raných badatelů o Romech k objasnění předmětu bádání, ale spíš k odůvodnění a šíření stávajících předsudků a nálad. Těmto mechanismům věnuje Gronemeyer zvláštní pozornost.

Některé nepřesnosti vyplývají ze samotného charakteru citovaných dokumentů. Týkají se například hned kvality překladu cizojazyčných (zpočátku především latinských) originálů. Avšak i v rámci jednoho jazyka je obecně třeba přihlídnout k sémantickým posunům během postupujících staletí. Dikci a konotace slov vnímal dobový člověk nutně jinak než lidé následujících generací či staletí. Citované texty autoři navíc často neměli k dispozici v původní podobě, nýbrž pouze v pozdějších vydáních. Původní znění textu citovaného jednotlivými autory je těžké zjistit, protože jak samotný prvotisk, tak i všechna následná vydání byly dále v menší či větší míře korigovány.

Z prací často není jasné, odkud vůbec autoři svá zjištění získali – často totiž ani svůj pramen explicitně nejmenují. Z chybných opisů lze např. zjistit, že z pramenů někteří autoři čerpali jen zprostředkovaně – například Wehner (1608) tvrdí, že cituje Stumpfa (1548), avšak soudě podle chybného letopočtu 1318 místo 1418 získal danou informaci od Goldasta (1606).

Vůbec nejautentičtější pramen představuje přímý kontakt s Romy. Ten však autoři nezmínují ani tehdy, když by i jen zprostředkovaně nemohou čerpat než od nich. Delrio (1599) například k otázce původu Romů uvádí (s. 84): „Dotázaní ani nevědí, co to Egypt je, a kde je [onen Egypt] menší či větší.“ Limnäus (1629) zmiňuje (s. 104): „... pokud mi bylo umožněno pozorovat, neexistoval jazyk, který by všichni používali, stejně jako neexistuje důvod, jenž pro svoje putování po planetě uvádějí.“ Vulcianiův slovníček romských slov je citátem z o padesát let starší knihy. Münster (1550) uvádí přímý kontakt s Romy takto (s. 34): „Stalo se mně, Münsterovi, před několika uplynulými lety v Heidelbergu /.../, že jsem se v Eberbachu dostal s nimi do hovoru.“ Kromě výše uvedených můžeme předpokládat, že popisované události zažili na vlastní oči jen u Cornera (1435) a Andrease (1440), dva nejstarší autoři.

Thomasius (1652) uvádí na samém závěru své monografie důvody, proč se raději spoléhá na psané zdroje, i za cenu snížené přesnosti (s. 134): „Třeba bychom na některých místech přinesli víc anebo s větší přesností, kdybychom nebyli donuceni se poučit pouze z knih, nýbrž kdybychom si nechali pomoci třeba vědomostí zkušeného Cikána samotného. Však když tito zlotřilci nám nepřipadají hodní toho, abychom jim věnovali sebemenší námahu, tak nežádáme nic víc, než aby nám byla naše práce započítána k dobru.“

Hlavní témata raných pramenů

Při studiu raných pramenů lze narazit na postřehy ojedinělé, ale i na zprávy a popisy stále se opakující. Jako stabilní a časté se mi jevíly informace o:

- černé (ošklivé) pleti
- zvláštním oblečení
- chudobném způsobu života
- kočovném způsobu života a rychlém střídání tábořišť (kromě sedmihradských pramenů, viz Toppelt, r. 1667)
- životě z krádeží, čtení z ruky, žebrání, loupeží
- multilingvismu
- lživě uvedeném původu z Egypta
- zvyku, že mezi sebe berou lidi ze svého okolí

Volba hanlivých slov pro vzhled Romů, jejich způsob obživy i morální hodnoty je u dokumentů citujících ze starších pramenů shodně výrazně častější než u dokumentů přímo referujících. Ostrými usneseními říšských sněmů počínaje (r. 1497) jdou ruku v ruce s celkovým zostřením protiromské dikce.

Časem v pramenech přibývají a ubývají tyto informace, domněnky a tvrzení:

- země původu – kroniky uvádějí např. (malý) Egypt, Uhry, Turecko, Sicílii, Afriku, Núbii; Egypt je v té době často symbolem cizosti, magie, Egypťané jsou často považováni za potomky Kaina;
- důvody příchodu do Evropy – putováním v cizině činili Romové pokání za odpadlictví od víry nebo za neposkytnutí noclehu svaté rodině; Romové byli do Evropy vyhnáni sultánem; Pasquier (1635) uvádí, že se s vlastním králem zapojili do vojenských akcí s křesťanskými armádami;
- podoby dobových označení Romů: Tataři, Pohani, Boemi, Cikáni;
- počty pobývajících Romů – 300, 14 000, 40 000, 1400;
- instance vydávající Romům glejty – knížata, král Zikmund, papež;

S ohledem na užívání apelativa „Cikán“ je dle mého názoru zajímavý výrok Peucerův (1553), protože staví vedle sebe dva etymologicky souvislé pojmy, navíc v souvislosti s domněnkou o egyptském původu, která dala vzniknout alternativnímu evropskému označení „Gypsy“ (s 76): „Vagatur hinc inde genus ..., quos recentes Graeci Attinganos, nos Zigeunos nominamus. Creduntur ex Aegypto primum, & vicinis Aphricae partibus prodiisse.“ (Toulá se tu lid ..., který současní Řekové nazývají Attingani a my Cikáni. Věří se, že pocházejí původem z Egypta a sousedních částí Afriky).

Vedle popisů zjevu a chování Romů vzdělanci 15. až 17. století vyslovují i úvahy o soužití s Romy v rámci majority. Při jejich četbě si nelze nevšimnout, jak se tyto teze napříč staletími v různých obdobích opakují, dnešní dobu nevyjímaje. Uvádím několik zajímavých paralel:

Dodnes v majoritním diskurzu například bývá zdůrazňováno, že je nutné, aby i Romové dodržovali obecně platné normy. Tato výtky dříve zněla například u Delria takto (s 84): „Jsou buď nuceni žít podle místně přijatých zákonů nebo jsou vyhnáni.“

Týž autor upozorňuje na domnělou „demografickou hrozbu“, kterou Romové představují. Zaznamenává dobovou diskuzi, o důvodech, které vedou Romy k tomu, že nadále setravávají v Evropě i po uplynutí sedmiletého období pokání, a mezi nimi pak i tvrzení, že kdyby Romové zůstali v Egyptě, hrozila by jim neplodnost a ostuda. Delrio v této souvislosti píše

(s. 84): „Zrovna tento národ, jenž se ročně tolik rozmnožuje? Samozřejmě by při svém putování brzo zahynul, kdyby nesbíral po všech stranách dospělé.“

Podobně je to s vnímáním cizinců, kterým se v každé době snáze připisuje podlé chování. Možná z tohoto důvodu vyčítá Krantz Romům (kromě toho, že „nepraktikují náboženství“), zlodějský vztah k venkovskému obyvatelstvu (s. 26): „Jakmile ten pracuje venku na polích, mají ti zálusk na kořist v jejich domech.“ Jak vidíme dnes, podobná plošná podezření se rychle šíří, zvláště dojde-li v daném místě k nějaké krizi. V roce 2002 v Česku například hned po záplavách proběhly médií zprávy o rabování, přičemž média implicitně označila Romy za první podezřelé. Zpráva o rabování následuje třeba přímo po problémech s Romy: „K menšímu konfliktu došlo v Ústí nad Labem, kde docházelo ke stížnostem na hlučnost evakuovaných Romů z Matiční ulice. Během povodní byly zaznamenány celkem 4 případy rabování, což je v podstatě nízké číslo.“ (skupina 32, 2002)

V tehdejší době existovaly však i texty neutrální a podle všeho zazněly i hlasy, které se Romů zastávaly. Celkem je však třeba souhlasit s Gilsenbachem (Gilsenbach 2000) v tom, že „zlatý věk Cikánů“, tj. jejich vlídné přijetí před obdobím pronásledování, alespoň na půdě západní Evropy, v podstatě nikdy neexistoval – zpráva o zabíjení Romů se totiž objevuje již v zápisech Cornera (1435). Atmosféra v Evropě půl století před příchodem Romů by „černému“ věku nasvědčovala spíš, jak mě upozornil Rastislav Pivoň. V době po obrovské morové epidemii v letech 1348 – 1350 se v Evropě rozmohla potulka natolik, že ji panovníci museli pod těžkými tresty zakázat. Podobně tomu bylo v západní Evropě se žebráním. Již ve 13.–14. století se náboženské a vznikající charitativní organizace domáhají selekce při poskytování almužny. Především rozdělovaly žebráky na poctivé (invalidy) a nepoctivé (zdravé), jedním z nejdůležitějších kritérií však bylo kritérium domestikovanosti (žebráci „naši“ a „cizí“), přičemž cizí žebráci měli být neprodleně posíláni do svých domovských obcí (viz Gernemek 1999).

Pod vlivem dobového uvažování se mění popisované (a opisované) zprávy i při líčení stejné události. Jako skupina jsou Romové navíc někde identifikováni s ohledem na etnický původ, jinde s ohledem na svůj sociální status (jako synonymum tuláků), a někde dokonce sloučením obou (viz Gronemeyer, s. 160). Syntéza etnické a sociální definice je někde zdůvodňována pomocí chronologie – jde o shodu pojmů pro dvě skupiny žijící časově po sobě, tzn. historicky dávní poutníci a současní zlotřilci (např. Stumpf, Weineck).

Podle řady referentů Romové představují srocní vyvrhelů z různých evropských zemí (Aventinus, Krantz, Münster, Spangenberg, Camerarius, Fritsch), tj. představují sociální skupinu. Např. Limnäus (1692) vyjmenovává nejrozumnější teorie o původu Romů (že jsou potomky Asýřanů, Kiliků, Uxů, Peršanů, Italů, že pocházejí z pohraničí s Tureckem, z Uher) a uza-

vírá (s 107): „Dnes jsem si jistý, že jde o skupinu zlodějů a o smečku líných lidí, která se sloučila z různých národů, i takových, kteří žijí mezi námi.“

Zastírání etnicity Romů tedy opět není novým konceptem (viz i aplikace teorie o kultuře chudoby na Romy). Po staletích hovořily úřední dokumenty souhrnně (a s malým počátečním písmenem) o „potulných cikánech a jiných po cikánsku žijících tulácích“ (Ústředí pro evidenci potulných cikánů v Československu v roce 1929, viz Nečas 1997, s. 59), o „občanech cikánského původu“, dnes pak o „příslušnících romské komunity“, nebo dokonce v plurálu o „příslušnících romských komunit“, mezi které mohou výslovně patřit i „osoby neromského původu“ (Koncepce romské integrace 2005, s. 58). Nejnovější česká sociologická terminologie hovoří o „sociálně vyloučených obyvatelích“, kde přívlastek „romští“ bývá připojen jen příležitostně. Francouzská legislativa zase často operuje při označení romských skupin výrazy „nomádi etnického původu“ anebo později „gens de voyage“ (lidé na cestě) v uvozovkách (Klíčová 2005, s. 67 a 88). Podle Hanzala (Hanzal 2004, s. 15) byla představa, že se Romové rekrutovali z nejnižších vrstev různých národů, velmi rozšířena po celé Evropě i v 17. a 18. století. V tomto kontextu je vhodné opět citovat Gronemeyera, který tento koncept stírání etnického faktoru vysvětluje jako starý pokus představitelů majority zbavit se jinakosti programovým začleněním „cizinců“ do zavedených kategorií sociální politiky (s. 160). „Problém“ se tím stává (naoko) řešitelným běžnými nástroji policie a sociálních úřadů.

Opakování stále stejných vzorců uvažování stran „elit“ potvrzuje starou pravdu, že dělení výtvorů lidské mysli na „vědecké“ a „nevědecké“ je iluzí. Ani špičky „rozumem řízených“ vzdělanců nejsou prosty dobového uvažování. Hodnotu a věrohodnost jejich „objektivních“ informací a analýz v porovnání se „subjektivním“ individuálním lidským svědectvím je proto nutno zvážit, minimálně v tom smyslu, že každé z nich má svou vypovídací hodnotu.

Jednotlivé prameny

1. oddíl – kroniky

Hermann Cornerus: *Chronicon* (severní Německo)

Hermann Cornerus byl dominikánský mnich, narozený v Lübecku. Žil počátkem 15. století. Jeho *Chronicon* se zabývá dějinami světa do roku 1435. Do roku 1420 čerpá ze starších pramenů.

Zápis k roku 1417:

„Jistá cizí, předtím nespátraná toulající se skupina lidí přicházela z východních krajín do Ale-
mánie. Procestovala celý kraj až k přímořským oblastem. Byla i v přímořských městech. Vy-
dala se z Lüneburgu, dostala se do Pruska a putovala skrz Hamburk, Lübeck, Wismar, Ros-
tock, Stralsund a Greifswald. Cestovala ve skupinkách a přenocovala mimo města na polích,
protože se hodně věnovala krádeži a obávala se, aby ji ve městech nechytli. Bylo to 300 lidí
obou pohlaví, vyjma malých dětí a nemluvnat, velice ošklivého vzhledu, černí jako Tataři
a nazývali se Sekani. Měli mezi sebou i vůdce, totiž vévodu (dux) a hraběte (comes), kteří je
soudili a jejichž příkazy poslouchali.

Byli však velcí zloději, a to především ženy. Někteří z nich byli na různých místech
chyceni a zabiti. Měli u sebe i doporučení knížat a hlavně Zikmunda, krále římské říše, pro
něž aby je státy, knížata, opevnění, města, biskupi a preláti, na které se obrátili, k sobě pusti-
li a zacházeli s nimi lidsky. Část jich jezdila, část chodila pěšky. Důvodem tohoto toulání
a cestování v cizině bylo údajně odvrácení od víry a návrat od pohanství [ke křesťanství]. Jejich
biskupi jim uložili jako pokání, aby pokračovali v cestování cizinou po dobu sedmi let.“

Andreas (Presbyter z Řezna): *Diarium Sexennale* (jihovýchodní Německo)

Andreas byl od r. 1410 kanovníkem v Řezně (Regensburgu). Od r. 1405 zapisuje dobové
události. *Diarium* let 1422–1427 („sexennale“), který se dochoval, uvádí o Romech následující
zprávu. Nejrozumnější kroniky sepsané Andreasem vznikly na základě těchto poznámek.

Záznam k roku 1424: „V těchto dobách cestoval našimi kraji rovněž jistý kmen Cingari,
obecně nazvaní ‚Cigāwnār‘. Byli blízko Řezna, zatímco jiní je následovali, jednou mnoho
mužů, žen a dětí, jindy méně. Tento národ se utábořil na polích, neboť jim nebylo dovoleno
bydlet ve městech. Osvojili si totiž šikovnost ke kradení majetku jiných. Tento národ pochází
údajně z oblasti Uher, a praví se, že se prý odstěhovali na znamení a připomínku útěku Pána
z Egypta, když utíkal Herodovi z očí, který ho hledal, aby ho zabil. Mezi lidmi se však praví,
že jsou tajnými zvědy v našem kraji. Tento národ měl i dopisy krále Zikmunda, z nichž jsem
jeden, který měli na papyru, vložil po obsahu do kroniky: ‚Zikmund, z Boží milosti král a cí-
sař římský ... (následuje dlouhá intitulatio dokumentu s adresáty). Přišli osobně naši věrní
Ladislav Wajnoda s jinými k němu přináležejícími Cikány. Přednesli nejpokornější prosby,
zde na našem (v rezidenci) Spišském hradu, s takovou vroucností, že jsme je ve své štědré mi-
losti pokládali za hodné opatrování. Proto jsme uvěřili, pohnutí jejich prosbami, že jim mů-
žeme přiznat následující svobodu. Kdykoli se zmíněný Ladislav Wajnoda nebo jeho lid do-

stane z jakéhokoli důvodu do našich jmenovaných majetků, tj. do měšťanstev a měst, rozkazujeme proto vám všem věrným přítomným důrazně, abyste zmíněného Ladislava Wajnodu a jemu podřízené Cikány podpořili a chránili vším způsobem, především je pak chraňte před všemi překážkami a útoky. Pokud by však měl vzniknout mezi nimi samotnými zmatek, způsobený některým Cikánem, byť z jakéhokoli důvodu, necht' nemáte ani vy ani nikdo jiný z vás, ale pouze zmíněný Ladislav Wajnoda povolení odsuzovat a osvobozovat. Přítomným přikazujeme, aby (psaní) bylo ukazujícímu vráceno vždy po přečtení.

Dáno v rezidenci na našem Spišském hradě dne před oslavou sv. Jiřího mučedníka. V roce Pána 1423, v 36. roce jako král Uherský, ve 12. roce jako král římský, v 3. roce jako král český.“

V záznamech k roku 1426 Andreas Presbyter píše: „V tomto roce přišel národ Cikánů zase do Řezna, utábořil se a bydlel ‚inter Maiterias‘ (lokalita) v pondělí po Matyášovi.“

V díle *Chronica pontificum et imperatorum Romanorum* (1424) píše též Andreas: „V témž roce cestoval našimi kraji jistý národ Cigánů, lidově Cygäwnär.“ Jeden rukopis obsahuje navíc poznámku „o kterém se praví, že pochází z Egypta.“ Toto i jiná díla s podobnými zmínkami o Romech vznikla později a nejsou v následné literatuře citována.

Další dochovaný záznam je skoro o století starší:

Albert Krantz: Saxonia, Kolín nad Rýnem, 1520 (střední Německo)

Albert Krantz se narodil v polovině 15. století v Hamburku. Studoval a učil v Rostocku, od 1493 působil v katedrále v Hamburku. Byl syndikem města Hamburku. Jeho díla jsou založena na průzkumech archivů a knihoven. Cornerova kronika je mu známa.

„V roce 1417 se objevili nejdřív v našich přímořských oblastech u germánského moře lidé, svou tmavou pletí oškliví, vyschlí sluncem, se špinavým oblečením, odpudiví při používání všech věcí, obzvlášť pracovití v krádeži, v němž vynikaly hlavně ženy tohoto národa: neboť muži žijí z krádeže jejich žen. Dav je nazývá Tatary, v Itálii je nazývají Ciany. Uctívají mezi sebou vévodu (dux), hrabata (comites) a vojáky. Vynikají svým oblečením, krmí lovecké psy po způsobu šlechty. Ale kde loví, tajně se zdržují. Často směňují koně. Přesto chodí velká část pěšky. Ženy jezdí s dekami a malými dětmi na vozech, do kterých jsou zapražena tažná zvířata. Tehdy nosili u sebe (před sebou) dopisy krále Zikmunda a několika knížat, že je přikázáno jim dovolit putovat městy a provinciemi bez úhony a nedotčeně. Sami říkají, že cestují po cizích zemích z důvodu pokání, které jim bylo uloženo. Ale to jsou pohádky. Druh člověka, zkušeného v užitku, se narodil na

cestě v cizině, oddaný nicnedělání, neznalý vlasti: takto cestují provinciemi, žijíce – jak jsme řekli – z krádeže svých žen. Žijí psím způsobem, nepraktikují náboženství. Žijí ze dne na den, cestují z jedné provincie do druhé. Po několika letech se vrátí. Ale dělí se do mnoha částí, aby titíž se nevrátili tak snadno na též místo, leda po dlouhé době. Všude okolo ve všech provinciích berou mezi sebe jak muže tak ženy, kteří se chtějí sjednotit s jejich společenstvím.

Zvláštní shromáždění lidí, zkušených ve všech jazycích, které se silně upjalo na sedlácký lid: jakmile ten pracuje venku na polích, mají ti záľusk na kořist v jejich domech.“

Aventinus: *Annales Boiorum*, uzavřeny k r. 1522 (jihovýchodní Německo)

Autor této kroniky, Johannes Turmair z Abensbergu se narodil roku 1477, zemřel roku 1534. R. 1517 byl jmenován bavorským historiografem. Pro své sympatie s reformací byl dočasně uvězněň. Autor završil středověký způsob historiografie tím, že důrazně odlišoval mezi původním a odvozeným svědectvím. Původně nebyly texty určeny k uveřejnění.

„Ve stejné době začal tento lidský rod, směsice vyvrhelů různých národů, které bydlí v hraniční oblasti turecké říše a Uher, (nazýváme je Cigeny), toulat se našimi kraji pod vedením krále Cindela a hledá beztrestně celé své živobytí krádeží, loupeží a věštbou. Lžou, že pocházejí z Egypta a že jsou donuceni Bohy, aby utíkali z místa na místo, a bezostyšně si vymýšlejí, že se kají za hříchů svých předků, kteří odmítli přijmout Boží roditelku a Pannu s malým Ježíškem, sedmiletou klatbou.

Dozvěděl jsem se o důkazech, že mluví venedským jazykem a že jsou zrádci a zvědy. Jak jiní, tak i hlavně vznešený panovník Maxmilián a Adalbert, otec našich knížat, dosvědčí to veřejnými edikty. ...“

Podobná zmínka se najde v bavorské kronice ke stejnému roku. Výraz „venedský“ („venedisch“) by se spíš než k Benátkám (něm. *Venedig*) mohl vztahovat ke staršímu výrazu *windisch* označující něco slovanského (např. *Wenden* pro lužické Srby ve východním Německu nebo jména obcí na *Windisch*– v rakousko-slovinském pohraničí)

Stumpf: *Schweytzer Chronick*, 1538. (Švýcarsko)

Johannes Stumpf byl švýcarský historik a farář. Narodil se roku 1500 a zemřel roku 1576. Coby farář doprovázel švýcarského reformátora Zwingliho. Dílo je věčné, pokud se netýká církevních dějin. Thomasius (viz dále v oddílu „pojednání“) ho cituje jako důkaz teorie o dvojím lidu – původních Romech a dnešní lůzy.

Therapeutic Potential of Cytosol Gap 1

[illegible]

Das zweite, was ich in Betracht ziehen sollte, ist die Frage, ob ich meine Arbeit in einem anderen Bereich ausüben möchte. Ich habe mir einige Gedanken gemacht, aber ich bin mir noch nicht sicher. Ich möchte meine Fähigkeiten in einem Bereich einsetzen, in dem ich etwas beitragen kann. Ich möchte auch eine Herausforderung finden, die mich motiviert. Ich möchte meine Karriere in einem Bereich aufbauen, in dem ich meine Leidenschaft verfolgen kann. Ich möchte meine Arbeit in einem Bereich ausüben, in dem ich meine Fähigkeiten einsetzen kann. Ich möchte meine Karriere in einem Bereich aufbauen, in dem ich meine Leidenschaft verfolgen kann. Ich möchte meine Arbeit in einem Bereich ausüben, in dem ich meine Fähigkeiten einsetzen kann. Ich möchte meine Karriere in einem Bereich aufbauen, in dem ich meine Leidenschaft verfolgen kann.

[illegible][illegible]

1. Erklären Sie die Begriffe "Kultur" und "Werte".
 2. Welche Rolle spielen Werte in der Unternehmenskultur?
 3. Wie wird die Unternehmenskultur in der Praxis umgesetzt?
 4. Welche Auswirkungen hat die Unternehmenskultur auf das Verhalten der Mitarbeiter?
 5. Wie kann die Unternehmenskultur gefördert werden?

„V tomto roce 1418 přišli poprvé Cygini / takto nazývají se pohani / v Helvécii / v Curychu a na jiných místech / byli značně zvláštní / a předtím v tomto kraji nevidaní. Odhadují se muži / ženy a děti na 14 000 osob / ale nikoli pohromadě / ale tu a tam roztrženi. Udávali / jak byli vyhoštěni z Egypta / a že musí v bídě sedm let se kát. Dodržovali křesťanský řád / nosili hodně zlata a stříbra / ale přitom chudobně oblečení. Byli lidmi ze svého rodného kraje vybaveni a zaplacení penězi / neměli o potravu nouzi / platili své jídlo a pití / a po sedmi letech odjeli zpátky domů. Zbytečný národ darebáků / tak se praví okolo našich dnů / se mezitím zvedl./ Nejpočetnější z nich je zloděj / neboť sami se živí krádeží.“

Münster: *Cosmografei*, 1550 (Švýcarsko)

Sebastian Münster žil mezi lety 1488(?) a 1552. Byl hebraistou, geografem, matematikem, astronomem. Do své kosmografie zpracoval všechny jemu dostupné prameny.

Kapitola „O Cikánech čili Pohanech“ nepojednává o konkrétní události, ale už souhrnně o Romech. Celé pasáže jsou zde převzaté od Krantze, ale lze rozpoznat i jiné prameny. Odvolává se na osobní rozhovor: „Stalo se mně, Munsterovi před několika uplynulými lety v Heidelbergu [jižní Německo, pozn. překl.] / že jsem se v Eberbachu dostal s nimi do hovoru / a jejich předákem mi bylo umožněno / abych si četl dopis / na který byli pyšní / a to bylo vidimus / které dostali v Lindau [jižní Německo, pozn. překl.] od císaře Zikmunda / ve kterém zpráva / jak jejich předci v malém Egyptě odpadli na několik let od křesťanské víry. A jak se zase obrátili na pravou víru / bylo jim na hradě uloženo / aby oni nebo řada z nich tedy na čtyři roky cestovali v bídě a činili pokání / tak dlouho, jak setrvali v nevěře.“

Oproti krajanovi Stumpfovi přebírá Münster kromě popisů událostí z jiných krajů i hodnocení Romů („ubohý národ“, „nemá vlast“, „žije jak pes“, „není u nich náboženství, přestože si nechají křtít své děti.“, „zvláštní a hrozivý národ“, „mluví mnoha jazyky“, „je sedlákům opravdu na obtíž“).

V této době se rozšiřuje fond pramenů, které se o Romech zmiňují, a tedy i fond postřehů, novinek, informací z druhé ruky, (většinou necitovaných) úryvků z předchozích pramenů a legend. Přibývají i další hodnocení. O Romech v této době píše:

- Kaspar Hedio, 1537, Strassburg (severovýchodní Francie),
- Aegidius Tschudi, spis sepsaný v 16. století, vydán 1734-1736, Basilej (Švýcarsko),
- Cyriakus Spangenberg, 1585, Frankfurt nad Mohanem (jižní Německo),
- Christian Wursten, 1580, Basilej (Švýcarsko),

- Martin Crusius, 1595-1596, Frankfurt nad Mohanem (jižní Německo),
- Sethus Calvisius, 1605, Durýnsko (východní Německo)
- Wilhelm Schäffer – „Dillich“, 1605, Kassel (střední Německo)
- Johannes Guler von Weineck, 1616, Curych (Švýcarsko)
- Sprecher von Berneck „Fortunatus“, 1617, Basilej (Švýcarsko)
- Tobias Heidenreich, 1635, Lipsko (východní Německo)
- Etienne Pasquier, 1596, Paříž
- Ludwig Anton Muratori, 1730, Milano (severní Itálie)

Všechny tyto kroniky uvádějí o Romech různé obecnější informace, vzhledem k informační hodnotě zaznamenaných událostí vynikají především tři z těchto kronikářů: Crusius, Pasquier a Muratori. Crusius ve svém díle uvádí přepis nápisu z náhrobku jednoho z tehdejších romských vůdců (s. 41): „Jak se počítá po našem spasiteli Krista narození 1445 v předvečer Sv. Sebastiánů /zemřel výsostný pán / pan Panuel / vévoda na Malém Egyptě / a pán Hirschhornu v téže zemi.“. Zajímavé je také Crusiovo vysvětlení pronásledování Romů v tehdejší Německu: „Virtemberský vévoda Eberhard byl údajně v Palestině zatknut kvůli zradě ‚Cigenuů‘, ale vzápětí propuštěn Soldanem a uctíván. Proto nemá být ve Virtembersku trpěn tento národ vagantů a zlodějů.“

Pasquierova kronika zachycuje kromě legendy o útěku Egyptanů také zmínku o exkomunikaci Romů pařížským biskupem.

Text Muratorioho obsahuje některé jinak málo známé pasáže. Například popisuje pobyt Romů v Boloni a reakci obyvatel na ně: „Šlo tam mnoho lidí, aby je vidělo kvůli ženě vévody (Cikánského), která uměla věštit ...“.

2. oddíl – historická díla

Philipp Camerarius: *Operae horarum subcisiivarum meditationes historicae* ..., Frankfurt, 1602 a dále (jižní Německo)

Camerarius sestavil přehled předchozích pramenů (s částečným uvedením autorů), od Romů se ve svém díle distancuje nejen citacemi, ale i jazykem („Aventinus líčil tento podvodný rod v pestrých barvách.“). Mluví o vlastních Aventinových průzkumech, ve kterých zjistil původ romštiny z venedštiny, Aventinovu domněnku o tom, že Romové jsou zrádci a zvědi, již uvádí jako fakt. Zmiňuje se i o zprávách cestovatelů, že „takový nicotný a odporný lidský rod se toulá i neustále v Asii u muslimů a tito evropští Cikáni jsou na základě zločinů, podvodů,

**Dr. Cingari, quei Germani Signo-
re Vostri.**

Orum est in Germania & aliis gentibus humiliorum vagrum, & herbosum, quod vulgo *Stagnum*, apud Italos *Cingot*, ab Hispanis *Cicor*, et à Gallis *Asperit* vocantur,

**ဒွေးသံသယကင်းရှင်းစွာ၊ နာမည်ရရှိသော အကျိုးအမြတ်
ရရှိရန် ဆက်လက်လုပ်ဆောင်ပါ။**

[illegible][illegible]

| Převzato z: Camerarius, *Operae horarum subcisivarum sive meditationes historicae* ..., r. 1602,
cit. in: Gronemeyer, s. 58 |

krádeží a jiných zavrženíhodných činů pro své odporné pokřystectví dokonce i chytrějšími Turky nazývání ‚Torlaqui‘.“

Mezi historiky, v jejichž díle se nachází zmínka o Romech, patří:

Melchior Goldastus, zvaný von Haimsfeld, vydal r. 1606 ve Frankfurtu (jižní Německo) *Alamannicarum Scriptorum*: Poukazuje v nich na záměnu Agarenů za Romy, jak se v jeho době toulajícímu národu říká. V jeho knize najdeme již zmíněný chybný přepis údaje ze Stumpfů (1318 místo 1418).

Jacques-Auguste de Thou „Thuanus“ napsal r. 1628 v Paříži *Historiarum sui temporis continuatio*. V souvislosti s Romy v knize popisuje soudní případ vraždy uvnitř romské komunity, který skončil popravami a vyhoštěním celé skupiny z Francie.

Laurentius Toppelin(us) sepsal r. 1667 v Lyonu (střední Francie) *Origines et occasus Transsilvanorum seu erutae nationes Transsilvaniae* Obsahuje zprávu dáckého obyvatele Sedmihradska, podle které jsou Romové dáckými obyvateli Sedmihradska nazýváni Faraoni. O Romech dále uvádí, že se sice považují za křesťany, ale konkrétním obřadům a součástí víry se vysmívají (poslední soud). Berou se mladí, mají hodně dětí, jsou černí, oškliví, chudobně oblečení, opovržením hodní, nejsou hodní společnosti ani přátelství, žijí pohromadě se svým drobným majetkem (včetně prasat) na ‚palatium‘ (kopci: možná osadě? pozn. PW), kde se během generací usídlili. Text neobsahuje zřetelné odkazy na jiné prameny.

Valentin Franck zveřejnil r. 1696 v Sibiu (Transylvánie) *Origines Nationum et praecipue Saxoniae in Transsylvania* ..., v níž (s. 3) píše, že „Sedmihradsko se skládá ze tří lidí, které obecně nazýváme národy. Totiž z Maďarů, Sikulů a Germánů čili Sasů. K nim přistupují později Valaši, Rusíni, Srbové, Arméni, Bulhaři, Řekové, Novokřtěnci, Židé a nakonec cikánský mišmaš...“, a dále na straně 17, že „Camerarius se zmiňuje ve svém díle Hor. Succ. o původu Cikánů, u nichž se často vyskytuje jméno Faraon, kteří, kdekoli pobývali – což je opravdu zvláštní –, používají jediný základní jazyk, který je uzpůsobený dialektu jednotlivých míst.“

3. oddíl – teologicko-filosofická díla

Polydore Vergil: *De rerum inventoribus*, 1499.

Tento italský humanista žil mezi lety 1470 a 1555. Byl výběrčím odvodů církve v Anglii. Zmiňuje, že Cikáni žebrají, žijí z chiromantie a krádeží, kočují, jsou označení (tetováním) jako Syřané. Z toho vyvozuje, že do Evropy přišli přes Sicílii z Asyrie a pokládá je za potomky modlářských kněží ze Sýrie.

Caspar Peucer: *Commentarius de praecipuis divinationum generibus*, 1553, Wittenberg (středovýchodní Německo)

Peucerova kniha pojednává o božských a ďábelských věštbách, a mimo jiné i o věštbách lidí, „... které mladí Řekové nazývají Attingani, my Cikáni.“ O těchto dále píše, že čekají na veřejných tržističích a na křižovatkách na ty, kteří se na ně obrací s prosbou o radu.

Johannes B. Goropius Becanus: *Hermathena*, 1580, Antverpy

Referuje o původu lidí žijících v jižní Itálii, kteří sami sebe nepravdivě označují za Egypťany. Kritizuje laxní přístup úřadů vůči nim.

Martin Anton Delrio: *Disquisitionum magicarum libri sex*, 1599, Löwen (Belgie)

Delrio se narodil r. 1551 a zemřel r. 1608. Byl generálním prokurátorem v Brabantu, později vstoupil do jezuitského řádu.

Varuje před přílišnou shovívavostí ke krádežím Romů a před jejich obhajobou obecně, kritizuje i shovívavý přístup k místním obyvatelům, kteří vyhledávají jejich věštech či se k jejich skupinám přímo přidávají. „Jejich ochránci je skutečně ospravedlňují tím, že jde o nešťastný lidský rod, hodný naší milosti. Proč? Lid pocházející z Egypta prý pyká za odpadlictví svých předků od křesťanské víry a jako pokání podnikl sedmiletou pouť po různých místech. Toto je hlavní bod jejich obhajoby.“ Následuje diskuse o tom, proč se již nevrátili, odkud pocházejí, a různé teorie o jejich původu a o původu jejich jmen. Děkuje císaři Karlovi za přísná opatření proti nim.

4. oddíl – právní díla a edikty

Všech říšských sněmů svaté říše římské řád/stanovy a výnos

V letech 1497, 1500, 1530, 1544, 1548, 1551 jsou Romové zmíněni v říšských výnosech v souvislosti s jinými „problematickými“ skupinami.

§21 z roku 1497 ukládá: „Ohledně těch, kteří se Cikáni nazývají, a kteří neustále cestují po zdejších krajích, máme náznaky, že jsou zvědy, vyzvědači a špióny v křesťanských zemích. Doporučuje se proto přestat trpět a zakázat jim toto jejich cestování.“ Výnos vyzývá vrchnost, aby našla způsob, jak toto opatření provést, a projednání tohoto návrhu ukládá příštímú sněmu.

Výnos z roku 1500 nařizuje pod titulem „O Cikánech“:

„Ohledně těch, kteří se Cikáni nazývají, a kteří cestují sem a tam po našich krajích, má být *per edictum publicum* všem stavům říše ... přikázáno, aby tyto Cikány, po věrohodném poukazu na to, že jsou zvědy a špióny v křesťanských zemích, nenechali po svých územích cestovat a ani se zde pohybovat a obchodovat, a aby jim přestali poskytovat útočiště či glejty. Cikáni se poté co nejdříve okolo Velikonoc mají odebrat pryč ze zemí německého národa a dále se zde nenacházet. Pokud poté na naše území vstoupí a někdo spáchá proti nim jakýkoli čin, ten at' není považován za hřích ani neprávno, pokud náš mandát na tom setrvá.“

Všechny další edikty z let 1530, 1544, 1548 se zněním minimálně liší. Teprve edikt z roku 1551 je zcela nový. Konstatuje, že Romové stále pronikají na území říše, že disponují pasy a nespádají proto pod povinnost peněžních odvodů. Edikt nařizuje, aby jim byly pasy odebrány a dále nevystavovány, a aby Romové nebyli v německých zemích nadále trpěni.

Z právních dokumentů přetiskuje Gronemeyer následující prameny:

Andreas Alciatus: *Parergorum Iuris Libri* (Právo Parergů), 1538 a 1543: Podle autora této první monografie jsou Romové v Itálii už od antických dob. „... Kázání praví, že [Cikáni] jsou Slované. Proto je Francouzi nazývají ‚Boemianos‘, takže náš názor je správnější. ...“

Johannes Bodinus: *De la république* (O republice), 1577, Paříž. Bodinus se v této své knize o státních řízeních zabývá otázkou, proč by Romové cestovali z plodného Egypta do neplodných krajů Španělska. „Tato lůza vpadá počátkem léta se srázných skal a doupat v Alpách a Pyrenejích do nižších oblastí jako včelí roje.“

Palatinate: Zemský řád horního Bavorska, vydané r. 1599, Amberg (jižní Německo). Tento policejní řád se odvolává na říšský edikt, který zakazuje Romům cestování a nařizuje odebrání pasů. Vydává též pokyny pro případ výskytu násilností (odebrání koní a zbraní) a nařizuje tresty těm, kteří Romům poskytnou nocleh.

Paul Matthias Wehner: *Practicarum Juris Observationum Selectarum Liber Singularis* ... (Vybraná fakta aplikovaného práva v jedné knize), 1608. „Tato juristická encyklopedie obsahuje úvahy o původu Romů (slovo Cikán odvozuje z něm. ‚zig‘ – tahat), zmiňuje jejich chudobu, krádeže, čtení z ruky a nesrozumitelný jazyk. Opakuje údaj z Aventina, že tato pochází z vendštiny a opisuje také již zmíněný chybný letopočet z Goldasta (1318).

Georg Schönborner: *Politicorum libri* (Kniha politikům), 1614 Encyklopedie politologie, zahrnuje i kapitolku o Romech.

Zigeuner. Zingari.

Vagantur hinc inde gens quoddam impostura, squalida, nempe & deformi specie, & habitu peregrino, quos recentes Graeci, Ardingeos, nos Zigeuner nominamus. Hi hominum manus inspiciunt, & singulis eventus indicant, vulgò Zarsager / vel verius Zigenager / plura enim mendacia, quam vera proferunt & saepe furti aut alterius sceleris notam iis inturunt, qui innocentissimi sunt. Ita consulentes decipiuntur, & pecunia defraudant. A Domino enim diriguntur gressus vici, qui autem hominum potest intelligere viam suam, Provrb. 10. 24. Deus disponit singulis suos eventus, neque quisquam est, qui possit scire quid sibi sit eventurum. Quare ex vera fide pie officium vocationis nostrae faciamus, neque de futuris eventibus sumus solliciti, sed nos & nostra omnia Patri coelesti & providentiae divinae vereque patrie committamus, der wider wol recht stehen. Creduntur ex Aegypto primum & vicinis Africae partibus prodire (hinc & in Gallia

C X X a

vogan-

| Převzato z: Wehner: Practicarum juris Observationum selectarum liber singularis ..., r. 1608, přetisk z r. 1701, cit. in: Gronemeyer, s. 95 |

Christoph Besold: *Thesaurus practicus* (Praktická encyklopedie), 1629. Tato juristická encyklopedie uvádí pod heslem „Zigeiner“ toto: „V Turecku mají ženy tohoto národa privilegium poskytovat samy sebe veřejně Turkům i křesťanům.“

Johann Limnäus: *De Jure Publico Imperii Romano germanici* (O veřejném právu římské říše germánského národa), 1629-1645. Limnäus zde pojednává o systému státního práva. Cituje Becanovu informaci o tom, že slovo „Cikán“ je v současné Itálii synonymem pro bezdomovce. Cituje i jiné prameny, například Brodeho a jeho teorii o tom, že Romové pocházejí původně z Itálie, odkud byli vysláni, aby v jednotlivých koloniích potlačili barbary. Soudí, že jde jen o směsici zlodějů a ničemů bez společného jazyka.

Anton Balthasar Walther: *Silesia Diplomatica*, 1741, Vratislav (Polsko). Jedná se o sbírku úředních dokumentů Slezska. Cituje řadu proticikánských nařízení, jako například: „Vrchní úřední patent a napomenutí, že každý se má snažit vyhubit Cigajny. Dne 3. června 1689.“

5. oddíl – varia

Raphael Maffei Volaterranus napsal jednu z prvních encyklopedií, *Commentarii urbani* (Městské poznámky), vydané r. 1506 v Paříži. Naráží zde na národ Uxijů, „zvaný i Cingani, kteří žijí rozptýleni po celé zemi, nejvíc v Itálii, dle zvyků divochů, beze zákona, bez umění, jen věští budoucnost.“... Uxiové údajně předpověděli podle historiografa konstantinopolského císaře Michaelovi Thraulovi získání vlády.

Bonaventura Vulcanius zmiňuje Romy v díle *De literis et lingua Getarum sive Gothorum* (O písmech a jazyku Gótů) z r. 1597. Toto dílo bylo až do roku 1870, kdy byl objeven text Andrewa Boordeho z roku 1547, považované za vůbec nejstarší pramen, co se týče zápisu romštiny. Vulcanius píše „o kočujících Núbijcích, které Italové nazývají ‚Cingari‘ a jejich jazyce“. Upozorňuje také na jejich další označení, mj. Aegypti, protože, jak Vulcanius uvádí, Núbijci označují Núbii za Malý Egypt. O jejich jazyku „uvádíme zde jen málo, nejen proto, abychom jej čtenáři přiblížili, ale i proto, abychom vyvrátili tvrzení těch, kteří se domnívají, že si tito svůj jazyk vytvořili sami a že se neužívá jinde na světě než u těchto kočujících Cingárů: v této záležitosti se na ně nesmí dávat.“ (následuje slovníček)... „Příklad jazyka Núbijců mi dal příležitost se zamyslet nad idiomem (nechci používat slovo jazyk) jistých tuláků, ...“ Tito Núbijci mají údajně „vlastní a svěbytný jazyk provincie, ze které pocházejí – tak si myslí Jos. Scaliger, s jehož názorem a autoritou se uspokojuji. Sice jsem se neodvážil nazvat idiom těch,

Umsatz Produktionskosten

| Převezato z: Vulcanius: De literis et lingua Getarum sive Gothorum, r. 1597, cit. in: Gronemeyer, s. 113-114 |

o kterých nyní pojednáme, přirozeným jazykem, ale nezdálo se mi, že veškerá jejich slovíčka jsou (nacvičena, tj.) čistými výmysly, ale spíše, že byla převzatá z jakéhosi starého jazyka. Anebo pokud už byla všechna nově vytvořena, nelze než obdivovat lehkost, s jakou tvoří slova nová, a jejich chytrost při plánování a sepsání seznamů.“ ... Vulcanius dále odkazuje na původ svého slovníku z o padesát let starší, německy psané knihy, která dělí tuláky do 28 tříd, uvádí jejich jména a konstatuje, že představuje prvky jazyka společného všem těmto skupinám.

Matthias Martinius zveřejnil r. 1623 oblíbenou encyklopedii *Lexicon philologicum*. Záznam „Cingarus“ pojednává o zvláštním oblečení podobném tóze, jménech a vlastním původu z Itálie, heslo „Zigeuner“ zní: „Pocházejí ze Zogárů, kteří se toulají po Kavkaze.“

Martin Zeiller informuje v *Episteln oder Sendschreiben von allerhand politischen Sachen* (Epistoly či psaníčka o všech možných politických záležitostech) o všelijakých kuriozitách. Kniha vyšla r. 1656 v Marburgu (střední Německo). Referuje zde o zatčení a sadistické popravě vévody Zäcklera a jeho 40 romských služebníků a o Petru Beloniovi, který viděl stejný kočující lid jako Romy ve velkém počtu i v Egyptě nad Nilem. Cituje ze starších pramenů informaci o beztrestnosti prostituce Romek v Turecku, cituje také text náhrobku, který se poprvé objevil v knize již zmíněného Crusia.

6. oddíl – pojednání

Jacob Thomasius: *Curioser Tractat von Zigeunern*. Překlad z latiny M.M., Johann Christoph Miethen, Drážďany a Lipsko 1702

Jacobus Thomasius (1622-1684) byl profesorem v Lipsku.

Ahasverus Fritsch: *Historische Beschreibung der so genannten Ziegeuner, nebenst wahrer Anzeige ihres Ursprungs, Lebens, Wandels und Sitten*. 1662

Ahasverus Fritsch (1629-1701) byl kancléřem knížectví Schwarzburg-Rudolfstadt.

Z uvedených ucelených pojednání o Romech se budu věnovat prvnímu jmenovanému, dílu Jacoba Thomasia „Historische Nachricht Von Denen Zigeunern“ (Historická zpráva o Cikánech). R. Gronemeyer přetiskl překlad autora, o němž jsou v publikaci uvedeny pouze iniciály M. M., pod titulem *Curioser Tractat von Zigeunern*. Následující shrnutí jsem pořídil ještě dříve z překladu podobně neznámého překladatele z roku 1748. Latinsky psaná původní publikace vyšla v roce 1652 v Lipsku pod titulem *Dissertatio philosophica de Cingaris*.

bianer Sprache von der Egyptischen ganz unterschieden ist, welches diejenige, so beyder kundig sind, am besten wissen können. Wenn solchergehalt kan beydes wahr seyn, so weht mas Vulcanius behauptet, daß die Zigeuner derer Arabianer Sprache bebielten, als auch was Tacitus sagt, daß sie von denen Egyptern in der Sprache jederzeit ganz unterschieden gewesen. Und auf diese Weise mag auch Lant. Palaeographus, der uns sonst §. 27. verdächtig gewesen, glauben finden, wenn er bey Cornutus, p. 408 erhebet, es hätten die Zigeuner, als sie einmahl von jemanden in Egyptischer Sprache angeredet worden, selbigen ganz nicht verstanden.

§. 38.

So viel ist gewis, daß die heutige Zigeuner, ohne daß sie mit denen Fürstherren eines jeden Landes, in dem sie sich aufhalten, in derselben Sprache reden können, auch unter sich selbst eine gewisse Sprache zu brauchen pflegen; und daß sich diejenige, welche meinen, es seye dieselbe von ihnen selbst erdichtet, und nirgendwo in der Welt, als unter denen Zigeunern, gebräuchlich betrogen erweisen; *Palaeus*, welcher *Vulcanium*, ohne ihn zu

nennen außgeschrieben, p. 123. in Michaeli Gerneri.

§. 39.

Wir, so wenig wir die Sprache derer Zigeuner verstehen, vor so außgemacht halten wir dennoch, daß selbige nicht diejenige sey, welche man zu Latini *sermo barbarianus*, zu teutsch aber *Kobwelsch* nennet (und scheint dieses Wort nicht von *welt* (*rotet*) sondern von *Molt* (*argum*) herzu kommen, wie nach *Muslero* Deh. p. 588. und *Gesner*, p. 82. Michael. das für gehalten; woben nicht weit abgehen *Angelm. Araba* beyh. Zeill. p. 276. *Corippus* Hermann. L. 1. p. 18. und *Kaleno. Disp.* XXXII. Carl. Phil. publ. 9., welche die Zigeuner Sprache vor erdichtet halten. Denn dieses *Notwelsch* begreiffet nur gewisse *nomin* und *verba* in sich, und ist an übrigen teutsch; Als wir hingegen die Zigeuner außsätzet unter einander reden gehöret; vor nicht ein einiges Wort dabey, welches wir verstanden hätten.

§. 40.

Obgleich wollen wir nicht in Abrede seyn, daß das *Notwelsch*, so eine denen Dörben eigene Sprache ist, auch dem Zigeuner-Volk, welches sich sonst so vieler-

Žánrově je kniha označena jako „akademická disputace“, tj. soupis zmínek v prame-nech z předchozích přibližně 200 let na jisté téma, kterým jsou zde „Cikáni“. Vydavatel ně-mecké reedice upozorňuje na aktuálnost, stálou platnost a význam této více než sto let staré publikace, především s ohledem na „nešvary řádící v současné říši“.

Thomasius se nejdříve věnuje původu různých romských exonymů. Spolehlivě určuje okruh slov pocházejících z regionymu „Egypt“ (*Gitanos*, *Egyptiens*, *Gypsies*). Označeními

„Tataři“, „Heydenové“ (něm. „pohani“), „Nubijci“, „Baumiens“ (obyvatelé Čech) a „Raselherainové“ (z arabštiny „silniční lupiči“) se blíže nezabývá, jeho pozornost však přitahují označení příbuzná českému „Cikán“. Zvažuje jejich vznik zkomolením paralelního výrazu „Gitano“ (apod.), pak odvozením z názvu četných, podobně znějících zemí, měst, hor či národů, dále od řeckého jména ptáka konipas (tj. „κυγαλος“), který klade svoje vejce cizím ptákům do hnízda a má nestálý charakter. Uvažuje rovněž o možnosti, že apelativum „Zigeuner“ (Cikáni) má souvislost s výrazem „Athinganoi“, které je podle něj ve starém Řecku synonymem pro kacíře.

Následně se Thomasius snaží datovat příchod Romů do západoevropských zemí. Odvolává se na hojný výskyt prvních místních záznamů v letech 1411-1422, který dává do časové souvislosti s vládnutím císaře Zikmunda, který vydal glejt romským knížatům. Učenci se podle něj shodují převážně v tom, že Romové museli projít německým územím, než se začali objevovat i ve Francii, Itálii a Španělsku a zdůrazňují, že přišli v celých skupinách, a že se nikde neusadili.

Následující část je určena původu a jazyku Romů. Autor zde cituje zprávy, podle kterých mají Romové s Egypťany společné oblečení a zvyk číst z ruky, a poukazuje na to, že jako Malý Egypt bývá označována Nubie. Preferuje proto tu teorii o původu Romů, která uvádí, že jsou potomky biblické postavy Chusa, Chamova syna, a sdílí s národem Núbijců náboženství, itinerantní způsob života a jazyk.

Jazyku Romů přiznává Thomasius samostatný charakter odlišný od zlodějské hantýrky (tj. německého *rotwelsch*). Vyvrací jak tezi o latinském původu Romů založeném na podobnosti jejich oblečení s římskou tógou, tak i jiné domněnky o jejich původu, např. teorii o útěku před Saracény poté, co se Romové přidali na stranu Evropanů.

Objasnění původu Romů věnuje Thomasius i dále další prostor, zde ale se zvláštním zřetelem na itinerantní způsob života. Ten měl vyplývat z prokletí zakladatele kmenu Chama anebo z toho, že Romové odmítli poskytnout přístřeší Panně Marii prchající s malým Ježíškem před Herodesem. Jejich putování je také možné vysvětlit jako trest za jejich dřívější odpadnutí od víry. Thomasius se také zabývá dobovými teoriemi o důvodech, které Romům údajně brání v návratu do jejich původní vlasti (je jim bráněno v cestě, mají před návratem absolvovat ještě pouť) a všechny je zamítá. Zajímavá je také další autorem odmítnutá teorie, že se původní Romové, kteří se po svém příchodu do Evropy ničeho nedopustili, už dávno vrátili nazpět, a dnešní lůza, skládající se ze zlodějů, podvodníků a lupičů, se za Romy jenom vydává.

Až poměrně malá, poslední část publikace (posledních 10 ze 70 paragrafů, do kterých je kniha rozčleněna) přibližuje kulturní a sociální zvláštnosti Romů: připomíná se zde, že

Vorrede.

Es hat das mehr als zu wohl
bekante Zigeuner-Volk
seit geraumen Jahren in
Deutschland sonderlich am
Rhein-Strom, so viel Unfug ange-
richtet, daß man bey denen ange-
stellten Crayß-Tagen demselben nicht
A A RUC

| Převzato z Thomasiova překladu v „Historische Nachricht Von Denen Zigeunern“, s. 38-39 |

mezi sebe přijímají jednotlivce z okolní společnosti, a že na ulici sbírají děti, které pak vychovávají mezi sebou a přizpůsobí si je, a to i barvou pleti. Thomasius také uvádí, že prý Romové umějí všechny jazyky, protože je poznali na svých cestách. Domnívá se, že po jejich dlouhé absenci z Egypta by i tam byli považováni za cizince.

Živobytí si dle Thomasia Romové opatřují jak mohou, a nebrání jim v tom ani náboženství, ani svědomí. Tento „úplně zvrhlý životní styl“ tak pány dříve i dnes opravňuje k tomu, aby Romové ze svého území vypudili. Romové se sice podílejí na vojenských taženích proti

nepříteli, ale na druhé straně se dají klidně naverbovat i do vojska nepřátelského. Na závěr autor přiznává, že jeho jediným informačním zdrojem jsou pouze starší knihy, jedním dechem však dodává, že Romové nejsou hodni té námahy, aby se jich člověk vyptával osobně.

Překlady paragrafů 61–70

§61.

O následnících prvních Cikánů je nutno něco dodat. Že jsou za prvé houf smíchaný ze všelijakých národů, což lze lehce poznat na tom, že přijímají ve všech zemích mezi sebe ženy a muže, kteří se k nim dobrovolně přidají, tak jak se jim naskytnou, a kteří vzápětí v jejich společnosti zůstávají (*Kranz, Munst, Gul*). A to proto, aby jejich rod nemohl zaniknout. (Ti kteří cestují po Německu, jsou většinou němečtí), proto se uchylují všelijací zlotřilci k této verbeži, kde najdou bezpečný úkryt. Pokud je tedy pravdou, co praví *Polydorus*, totiž že jsou všichni (alespoň v Itálii, neboť u nás tomu tak není) označeni jistými vypálenými značkami, tak můžeme pro to, co bylo nyní řečeno, lehce uvést důvod: *Polydorus* odvozuje neprávem, že by se z toho dalo prokázat, že jsou Asyřané.

§62.

Toto jim stále nestačí. Navíc bylo zjištěno, že loupežně odchytili mladé děti cizích lidí a vychovali za své. U *Barleus l. IV. Heroic.** se lze dočíst ve velmi krásných verších popsání příklad (neboť ho nemůžeme označit za báji) o africkém děvčeti, které bylo ukradené Cikány, a když ho viděl ve Španělsku šlechtic, oblíbil si ho natolik, že zapomněl na slušnost a stal se sám Cikánem, aby si dívku mohl vzít.

§63.

Z této básně, ve které básník praví, že chtěl popsat názory, zvyky a životní styl tohoto národa, se naučíme, že Cikáni těm, které do své společnosti přijmou, nejen změní jméno, ale že ho jistým způsobem i natrou černou barvou. Zrovna tak jak se říká, že matky mažou své děti a pokládají je na slunce, aby čern víc pronikla do hloubky. Jsou však i zprávy, že když chtějí, by dokázali i tak vrátit bílou barvu louhem. Mýlí se totiž *Huarteres*, když se ve svém důkazu, že by černošský lid musel trávit dlouhá léta v našich zemích, než jeho potomci svoji černou barvu odloží, odvolává na naše Egypťany, kteří po uplynutí víc než 200 let stále nevyměnili svoji spálenou barvu za jinou, *Scrut. ingen. p. 499*.

* *PI. Po'matum p. 673*, pod titulem: *Cheiomantis*

§64.

Nedělali po celých 200 let však nic jiného, než že cestovali od vesnice k vesnici po cizích zemích. Proto není divu, že procestovali celou Evropu od jedné vesnice k druhé, a činí to dodnes. Je však třeba pochybovat, jestli obcestovali celou zem, jak zmiňují *Pierius* a *Bellonius*, z nichž poslední dosvědčuje, že jsou v Egyptě tak jako u nás pokládáni za cizince. Jsou různé tlupy cestujících lidí, a nelze je všechny započítat do společnosti Cikánů, přestože mají s nimi ledacos společného. Přece existovali před Cikány jisté druhy žebráků. Tak je odlišoval již *Camerarius I.succ. 17* od Torlachů v Asii, přestože nejsou úplně odlišní od Cikánů. Co kdybychom o *Belloniových* Egypťanech usoudili totéž?

§65.

Ani se už nebudeme divit, odkud se naučili u nás mluvit německy, s Italy italsky, se Španěly španělsky, s Francouzi francouzsky, a že jsou (jak praví *Kranzius*) znalí všech jazyků! Tak vedlo neustálé cestování k tomu, že tak jak každá země je jejich vlast, tak neexistuje žádný jazyk, který by nebyl jejich mateřštinou. Nejedná se tedy o nutný důsledek, když vidí *Alciatus*, *Delrius* a *Cordova* důkaz pro jejich původ v tom, že dnes mluví slovanským anebo (jak to nazývá *Aventinus*) vendským jazykem. Netřeba říkat, že přijímají ve všech zemích místní mezi sebe, což vede k tomu, že člověk soudí z toho, že mluví každý jiným jazykem, když jsou rozdělení do mnoha tlup, že se všichni mezi sebou navzájem dorozumí.

§66.

Co se týče životního stylu, tak mají i dnešní Cikáni svoje vévody, hrabata a vrchnosti, kteří však nejsou nijak lepší než ostatní, tak jak praví Španěl ve svém přísloví: *tan rugn es el Conde, como los Gitanos*, **hrabě je tak poctivý jako Cikáni**: *Cordova* p.406. Fakt, že je jejich povahou, že nejsou věrní žádné poctivé společnosti nebo občanské vládě, ale ani žádnému bydlišti, ba že se naopak volně potulují, je natolik známý, že není třeba to potvrdit svědectvími. Pro ně je počestné vydělávat si na živobytí věštěním z ruky anebo jiným způsobem věštění, jak to provozují jejich ženy. S větší neohrázností než přísluší žebrákům požadují beze studu prostředky potřebné pro potravu vlastní a pro potravu svých tažných zvířat. Jediná věc, která se jejich svědomí dotýká, je žebrání o peníze*. Ani náboženství, ani svědomí jim však nebrání v tom, aby peníze loupili, kradli, a pokud dostali jen část, aby zbytek vylákali nějakým kejklířským uměním z kapsy. Ani se neostýchají pouliční loupeže, rabování anebo krádeže zvířat z pastvy. *Cordova* dosvědčuje na p.406, že se kdysi pokoušeli proniknout a vyrabovat město **Juliobriga****, poté co bylo nakaženo morem a opuštěno svými obyvateli.

* Ti, kteří se zdržují u nás, je žádají a berou beze studu.

** Které z těchto španělských měst tehdy toto jméno nosila, není zatím zjištěno.

§67.

Abychom všechno zkrátali, tak jsou od malička zvyklí na šibalství; a proto neexistuje podvod, ve kterém by se nenaučili mistrovsky vyniknout; neexistuje lstivost, kterou by se neodvážili podniknout. Jsou mazanými koňskými handlěři; falešnými hráči; jsou nevďeční vůči svým rodičům; oddáni smyslnosti; opovrhují náboženstvím tím, že pro zistnost několikrát opakují křest svých dětí; jsou traviči, vrahy, čarodějníky, kteří používají kouzelnou moc, hlavně aby krotili oheň; zrádci křesťanů; tajnými vyslanci a zvědy Turků.

§68.

Proto jak duchovní učenci (*Gerhard.loc.de magistr.nr.227 Tilem, Olear. Zigeunerfr. qu.5*), tak teoretici státu (*Bodin. Kekerm. Besold.*) právem tvrdí, že nelze Cikány v měšťanské společnosti strpět. Tak bylo císaři, králi a knížaty usneseno mnoho nařízení proti nim: Říšský výnos z an. 1500, 1530, 44, 48 a 51, obsahy výnosů shrnul latinsky ve zkratce *P. Denaisius p. 311 Jur. Camer.* kurfiřta Aug. církevní řád General-Ord. n.6 p. 295, policejní řád kurfiřta Jana Jiřího paragr. 19 p. 79, policejní řád vévodů Fridricha a Jana paragr. 83. Dále dosvědčuje to císař *Maxmilián a Albrecht IV. vévoda bavorský Aventin. a Arnis. Polit. C. 18 p.m.433 von Pfalz, Sachsen und Mecklenburg Wehnerus z Goedelm. de magis. Virtemberský Crus. p. 426.* Dále *Ferdinand, král španělský an. 1492 Bodinus.* A jiné říšské výnosy *Isabely, Carola a Philippa* ve Španělsku *Cordova p.406*, tak jako *František I. Král Francie* tak myslel, nařízením na říšském sněmu v *Orleans an. 1561, Badin. Zeiller Ep. 71 p. 415 Thuan. Contin. L.V. p. 260.* Při příležitosti nového rozkazu, kterým byli an. 1612 vyhnáni z Francie; a nakonec Benátčany *Baptista Pius.*

§69.

Disponujeme však i zprávou, že ve válce byli nejen strpěni, ale že sloužili za žold. Mlčky přecházíme, že vytáhli an. 1514 s vojskem Jana, vévody sedmihradského, (*Zeill. Epist. 419 p. 126 ze Istuarf.*) a v současném století v Poitou a Anjou s princem Condé na pole: (*Thuan. Contin. L.V. p.260*). Avšak kdo neví, že v poslední německé válce jejich pluk sloužil Švédům? I o válce lze tedy říci to, co básník pravil o moři:

Κλυζει θαλασσα παντα]' νθρωπων κακα.

Moře smyje všechno zlo z člověka. Nyní, jak byl opět nastolen mír, vypudíme tyto tuláky, a spolu s nimi všechno zlo, za hranice nejzazšího moře až na konec zemí.

§70.

Toto jsme totiž chtěli zaznamenat o Cikánech, nýbrž tolik, kolik nám bylo v krátkém čase dopřáno. Třeba bychom na některých místech přinesli víc anebo s větší přesností, kdybychom nebyli donuceni se poučit pouze z knih, nýbrž kdybychom si nechali pomoci třeba vědomostí zkušeného Cikána samotného. Však když tito zlotřilci nám nepřipadají hodní, abychom jim věnovali sebe-menší námahu, tak nežádáme nic víc než aby nám byla naše práce započítána k dobru.

Bibliografie

- GEREMEK, Bronislav. 1999. Slitování a šibenice. Praha: Argo. ISBN 80-7203-228-3.
- GILSENBACH, Reimar. 1997. Weltchronik der Zigeuner. Teil 1: Von den Anfängen bis 1599. (Studien zur Tsiganologie und Folkloristik). Frankfurt n.M. (1. vydání: 1994). 332 s. ISBN 3-631-32273-9.
- GRELLMANN, Heinrich M. 1787. Historischer Versuch über die Zigeuner, betreffend die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksale dieses Volkes seit seiner Erscheinung in Europa und dessen Ursprung. Göttingen (1. vydání Dessau a Lipsko 1783).
- GRONEMEYER, Reimer. 1987. Zigeuner im Spiegel früher Choniken und Abhandlungen. Quellen vom 15. bis zum 18. Jhdt. Gießen: Focus (Gießener Hefte für Tsiganologie), 166 s. ISBN 3-88349-336-8
- HANZAL, Jiří. 2004. Cikáni na Moravě v 15. až 18. století. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 240 s. ISBN 80-7106-508-0.
- HORVÁTHOVÁ, Jana. 2005. Meziválečné zastavení mezi Romy v českých zemích aneb: tušení souvislostí. IN: Romano džaniben Jevend 2005, s. 63-84
- KLÍČOVÁ, Kateřina. 2005. Zpomalená kolečka aneb přehled výnosů a opatření ošetřujících kočování Romů ve Francii. IN: Romano džaniben Nilaj 2005, s. 68-98
- MATRAS, Yaron. 1999. Rüdigerův příspěvek k objasnění původu romštiny. IN: Romano džaniben 3-4/1999, s. 80-102.
- NEČAS, Ctibor. 1997. Historický kalendář. Dějiny českých Romů v datech. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 123 s. ISBN 80-7067-769-4.
- RÜDIGER, Johann Christian Christoph. 1990. Von der Sprache und Herkunft der Zigeuner aus Indien. Hamburg [1782]: Buske. [Neuester Zuwachs der teutsche, fremden und allgemeinen Sprachkunde in eigenen Aufsätzen]

SKUPINA 32, 2002. (Lenka Poláková, Vít Pokorný, Jaroslav Soukup, Vyšší odborná škola publicistiky): Povodně 2002 – Skupina 32. <http://www.sweb.cz/skupina32/studie.html>. 20.9.2006

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. 2005. Koncepce romské integrace. IN: Zpráva o stavu romských komunit české republiky 2004 a koncepce romské integrace. Praha: Úřad vlády české republiky, Kancelář rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity, 91 s. ISBN 80-86734-49-8.

Romano džaniben – jevend 2006 Časopis romistických studií

Tento časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Tato publikace vznikla v rámci výzkumného záměru MŠMT 0021620825

“Jazyk jako lidská činnost, její produkt a faktor”

Publikace byla financována hlavním městem Prahou z Celoměstských programů na podporu aktivit národnostních menšin a integrujících se cizinců na území hl. m. Prahy pro rok 2006

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětem holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3, tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Recenzovali: doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs
Technická redaktorka: Eva Zdařilová
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram
Obálka: Medvěďárka. leták z Augsburgu z 16. století
Převzato z: Hampe, Theodor: Die fahrenden Leute. (*Kočovní lidé*), Lipsko 1902.
Cit. in: Gronemeyer, s. 57 (viz článek)

Produkcí zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.